

Paskutinė vieša prof. Edvardo Gudavičiaus kalba istorikų bendruomenei

2019 m. spalio 21 d. Vilniaus universiteto Istorijos fakultete buvo minimas prof. Edvardo Gudavičiaus 90-mečio jubiliejus. Jame dalyvavo pats profesorius ir gausiai susirinkusiems svečiams pasakė trumpą kalbą. Ją transkribavo ir parengė *leva Šimanauskaitė*.

Aš esu Heinricho Heine'ės gerbėjas. Jis mokėjo pasakyti, ką jaučiau ne tik protu, bet ir širdimi. Viskas ėjo ir sutapo su jo pasakymu. Man teko daug diskutuoti ir kartu improvizuoti. Žinau, kad labai aštrioje diskusijoje jis buvo pirmiausia tas, kuris man padėjo susigaudyti. Vienoje iš tokios diskusijos meninių vinječių man tiko štai šitie jo žodžiai: „Franzosen und Ruffen gehört das Land, / Das Meer gehört den Britten, / Wir aber besitzen im Luftreich' des Traums / Die Herrschaft unbestritten.“¹ Jis taikė tą *wir* (iš vokiečių kalbos – mes) vokiečiams, bet aš čia pasinaudojau taikydamas jį lietuviams.

Kas vyksta dabar šiame pasaulyje, tai tas vyksta ir moksle taip pat. Šiandien Lietuva vėl yra, jeigu taip galima pasakyti, tų įvykių sukurių ašyje. Jeigu žiūrėsime, kada kilo Graikijoje, mokslo tėvynėje, karas tarp Atėnų ir Spartos² ir kas jį sukėlė, tai prisiminsime to karo objektą – Kerkyros salą. Ji paprasčiausiai norėjo ištrūkti iš Spartos į Atėnų bloką. Lietuvai mūsų pragyventame XX šimtmetyje teko būti šita Kerkyra ne vieną kartą. Pirmiausia toji Kerkyra lėmė Europos atsilaukimą prieš Sovietų Rusijos ataką. Tą žino tik to karo istorikai, bet iš tikrųjų šitose kautynėse Lietuva, atgaudama Vilnių, leido pereiti per savo teritoriją sovietų kariuomenei. Tai apsaugojo Lietuvą nuo prijungimo – nuo Józefo Piłsudskio, kuris laimėjo galų gale tą karą, apsaugodamas Europą. Tai buvo viena Kerkyra. O kita – Baltijos kelias, kuris iš tikrųjų padarė tai, ko nedrįso niekas padaryti – atnešė Kovo 11-ąją. Juk su tuo pripažinimu, kurio visi labai norėjo, bet bijojo sutikti, vienintelė Islandija išdrįso pasisakyti, tapdama Kerkyros sala, kuri kalbėjo apie Lietuvos Kerkyrą.

Šiandien Lietuva vėl yra ta Kerkyra, kuri rodo, kaip vystosi pasaulis. Ko kiti nedrįsta padaryti, tai Lietuva išdrįsta į įvykius eiti kaip įvykių ašis. Šiandien tas moksle irgi atspindi. Ir tokiu būdu mums trečią kartą reikia kalbėti apie Lietuvą kaip įvykių ir mokslinio naratyvo Kerkyrą. Šiandien mes matome tą požiūrį į tam tikrus istorinius produktus. Juk

¹ Heinrich Heine, *Deutschland. Ein Wintermärchen*, Hamburg, 1844.

² Turimas omenyje Peloponeso karas (431–404 pr. Kr.), Atėnams pavaldžios graikų polių Delo sąjungos ir Spartai pavaldžios Peloponeso sąjungos karas.

šiandien vyksta tas įdomus paradoksas, *Brexitas*. Anglų kalba išvejama iš Europos kalbų. Nebeliai to, kam reikalinga anglų kalba. Ir kas į jos vietą pretenduoja? Tai vokiečių kalba. Heine'ė tarp kitko šitą paradoksą ir pabrėžia. Man belieka tiksliai konstatuoti šitą reikalą, kad iš tikrųjų Heine'ė yra teisuus. Jis pasakė pačią viso mano gyvenimo darbo esmę. Juk šiandien vykstantys Kerkyros pasikartojimai parodo, kas anglų kalbą atvedė į Europą šalia prancūzų kalbos. XIX a., kai kūrėsi britų galybė, ji kūrėsi kovojant dviem anglų politikams, kurie lėmė visą tą kovą, būtent – Benjaminui Disraeliui ir Williamui Gladstone'ui³. Gladstone'as galų gale tą kovą pralaimėjo, pakeldamas ką? Pakeldamas akcizus alui, ir tai Disraelį galutinai iškelė. Bet kas yra Disraelis? Tai yra, pavardė Disraelis? Tikrai taip – žydas. O kas yra Borisas Johnsonas? Pusė žydo. Matydami šį paradoksą, galime pasakyti, kad štai dabar aiškiai matyti vokiečių kalbos, kuri mane atvedė prie Heine'ės, vaidmuo. Tą vaidmenį gerai pagauti aš išmokau iš Artūro Dubonio, kuris iš tikrųjų sugebėjo pamatyti, o gal gi tas Mindaugo žingsnis, kuris papirko Andrių Štirlandą⁴, kaip tik įvyko tas žygis. Galbūt tas žygis buvo iš naujo darytas, o gal ir tiksliai posūkis į tą Žemaitijos dalį, kuri Mindaugui buvo <...>⁵. Ir, žinoma, aš galiu būti tiksliai už tą viską dėkingas.

Aš jau negaliu gerai išsireikšti. Aš jau pamirštu. Sakydamas sakinį ir tardamas paskutinį jo žodį, aš jau pamirštu, koks buvo jo pirmas žodis. Aš už šį dalyką turiu atsiprašyti.

³ Viljamas Gladstonas (angl. William Gladstone, 1809–1898) – Didžiosios Britanijos valstybės ir politikos veikėjas, daug metų buvo ministru pirmininku.

⁴ Andrius fon Štirlandas (vok. Andreas von Stirland, 1201–1263) – Livonijos ordino magistras (1248–1253).

⁵ Neaiškiai sakoma vieta.